

Utgiven av

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

Arbetslivet som partner – Utvärderingen av lärande i arbetslivet och samarbete med det inom yrkesutbildningen

Författare

Raisa Hievanen, Paula Kilpeläinen, Mari Huhtanen, Anni Tuurnas, Ville Loukusa, Laura Pylväs, Kirsi Rasinaho, Jenni Taakala, Matti Tujula & Mikko Vieltojärvi

Nationella centret för utbildningsutvärdering genomförde under åren 2021–2022 en utvärdering med anknytning till processer och praxis relaterade till arbetslivsnärhet i yrkesutbildningen och samarbete i arbetslivet. Utvärderingen gav information om hur utbildning som anordnas på arbetsplatser genomförs, hur metoderna fungerar och vilken effekt de har. Dessutom producerades information om strukturer och samarbetsformer mellan utbildningsanordnarna och arbetslivet samt hur de fungerar och vilka utvecklingsbehov som finns.

Utvärderingsmaterialet bestod av registeruppgifter om lärande i arbetslivet och yrkesprov, respons från studerande inom yrkesutbildningen och arbetslivet, enkäter till utbildningsanordnare och sådan personal som undervisar i delar av yrkesexamina samt av intervjuer med arbetsgivare och arbetsplatshandledare. Preliminära slutsatser och utvecklingsrekommendationer från utvärderingsresultaten bearbetades med intressentgrupper under ett utvecklingswebbinarium innan de fick sin slutliga form.

Utvärderingen visade att nästan alla utbildningsanordnare har några forum och organ för samarbete med arbetslivet och detta anses stärka utbildningens arbetslivsorientering. Samarbetsformerna för arbetsliv och tjänsterna för arbetslivet är även tämligen mångsidiga, även om de bör utvecklas bättre för att motsvara arbetslivets behov. De vanligaste formerna för samarbete med arbetslivet är olika gemensamma projekt, besök av studerande på arbetsplatser och av arbetsplatser på läroanstalter samt att arbetslivsrepresentanter fungerar som utbildare vid läroanstalterna. Vissa anordnare av yrkesutbildning har även gemensamma lärmiljöer samt maskiner och utrustning med arbetslivet.

Utvärderingen visade att majoriteten av utbildningsanordnarna har kartlagt de arbetsplatser i sitt område som kan ge kompetens enligt grunderna för examina. Nästan alla anordnare har även tillgång till ett register eller motsvarande om arbetsplatser som lämpar sig för lärande i arbetslivet, och majoriteten ser till att de uppdateras. Vissa branscher och examina finner det utmanande att hitta arbetsplatser som är lämpliga för förvärvandet av kompetens och för yrkesprov. Utmaningarna med

att får tillgång till arbetsplatser gäller mer för grundexamina än för yrkes- och specialyrkesexamina. Utmaningarna är mer allmänna inom humanistiska och konstbranscherna och inom dem särskilt i fråga om examina i mediebranschen och visuell framställning, konstindustri och scenkonst. De vanligaste orsakerna som försvårade tillgången till lämpliga arbetsplatser för lärande i arbetslivet var bristen på eller det låga antalet arbetsplatser, företagets litenhet eller ensamföretagande på grund av branschens karaktär samt bristen av arbetsplatser som motsvarar examensgrunderna.

Det avtalas inte alltid med studerande, lärare och arbetsplatshandledare om varken lärmålen eller arbetsuppgifterna i arbetslivet eller uppföljningen av hur kompetensen utvecklas. Detta bidrar till en försämring av kvaliteten på lärande i arbetslivet. Oftast säkerställer utbildningsanordnarna på förhand att de studerande har tillräckliga färdigheter före lärande i arbetslivet. Det behövs dock fortfarande mer diskussion mellan utbildningsanordnare och arbetslivet om var kompetensnivån hos de studerande borde vara då perioden för lärande inom arbetslivet börjar.

Utvärderingen visade att utbildningsanordnarna använder mångsidiga men dock tämligen traditionella verktyg för att hålla kontakt med och handleda studerande samt följa upp deras kompetensutveckling under lärande i arbetslivet. De vanligaste sätten för kontakt är uppringning, besök på arbetsplatsen, textmeddelande eller meddelandeappar och e-post. Digitala verktyg används omfattande, särskilt i fråga om mer avlägsna platser för lärande i arbetslivet. Det är däremot mer sällsynt att använda virtuella lärmiljöer för handledning av lärande i arbetslivet och att följa upp kompetensutvecklingen. Lärarna håller oftast kontakt med studerande under perioden för lärande i arbetslivet och arbetsplatshandledarna är i regel nöjda med stödet från läroanstalterna i fråga om handledningen av studerande och uppföljning av kompetensutvecklingen.

Genomförandet av yrkesprov som en del av lärande i arbetslivet fungerar bra och studerande är oftast nöjda med hur detta sker. De flesta arbetsplatshandledarna anser sig få tillräcklig introduktion i bedömning av yrkesprov och genomförandet av yrkesprov i samarbete med läroanstalten har i regel gått väl. Planeringen av yrkesprov sker inte alltid tillsammans med läraren, studeranden och arbetslivets representant. Hos cirka hälften av alla utbildningsanordnare planeras yrkesproven alltid tillsammans med läraren, studeranden och arbetslivsrepresentanten. Nästan var tionde studerande som besvarade enkäten vid yrkesskolor uppgav att de inte deltog i planeringen av sitt yrkesprov. Enligt utvärderingen är samarbetet mellan utbildningsanordnare vid genomförande av utbildning på arbetsplatser och särskilt vid genomförande av yrkesprov ännu tämligen knappt.

Många utbildningsanordnare har tillgång till mångsidiga och alternativa sätt att utveckla arbetsplatshandledarnas kompetens, och en stor del av utbildningsanordnarna erbjuder arbetshandledare regelbundna möjligheter att utveckla kunnandet i handledning och utvärdering. De vanligaste metoderna var utbildning och introduktion i form av när- och webbutbildningar samt specifik introduktion för arbetsplatshandledare i början av lärande i arbetslivet eller vid handledningsbesök för lärare.

Största delen av undervisnings- och handledningspersonalen ansåg att arbetslivssamarbetet utvecklade deras yrkesspecifika kompetens. Vissa utbildningsanordnare tillämpar arbetslivsperioder för lärare för att utveckla deras kompetens. De största orsakerna till bristen på arbetslivsperioder eller att lärarna inte deltog i dessa var till exempel brist på finansiering, personal och tid.

Utvärderingen visar att man inom arbetslivet inte ännu tillräckligt känner till möjligheterna med läroavtal och detta ställer utmaningar för genomförandet av denna utbildningsform. Även om utbildningsanordnare tillämpar mångsidiga sätt och metoder för att främja kännedomen om olika former av lärande i arbetslivet, finns det otillräcklig kunskap i arbetslivet, till exempel om studerandenas möjligheter att övergå från utbildningsavtal till läroavtal och omvänt, möjligheterna att göra läroavtal som är kortare än hela examen, möjligheten att få utbildningsbidrag samt å andra sidan om skyldigheten att handleda studeranden.

Utvärderingen visar att en stor del av utbildningsanordnarna regelbundet följer, bedömer och utvecklar både utbildningen på arbetsplatsen och samarbetet för arbetslivet. Arbetsplatshandledarna är i regel nöjda med samarbetet med läroanstalterna. Dessutom samlar utbildningsanordnarna regelbundet information om behov av arbetslivskompetens och samarbetsmöjligheter. Istället bedömer både arbetsplatshandledare och arbetsgivare att utbildningsanordnarnas förmåga att utveckla sin verksamhet utifrån den feedback de får är svagare. Utvecklingsverksamheten på basis av insamlad information verkar dock vara tämligen minimal och verksamheten verkar fokusera på tidigare anammade verksamhetsätt, praxis och relationer. Ur ett arbetslivsperspektiv kräver utbildningsanordnarnas förmåga att utveckla sin verksamhet utifrån inkommen respons ytterligare utveckling.

Utvärderingen gav följande utvecklingsrekommendationer:

- För att öka arbetstillfällena som är lämpliga för lärande i arbetslivet bör nya sätt utvecklas.
- Läroanstalternas och arbetslivets förväntningar och roller när det gäller att producera kompetens bör förtydligas.
- Läroanstalterna och arbetsplatserna bör avtala om praxis och ansvar för uppföljning av handledning samt utvecklingen av kompetens.
- Planeringen av yrkesprov tillsammans med lärare, studerande och arbetsplatshandledare bör stärkas.
- Kännedomen om utbildningsavtal och särskilt läroavtal bör ökas inom arbetslivet.
- Utbildningsanordnarna bör ytterligare satsa på att utveckla kompetensen i handledning och utvärdering hos arbetsplatshandledarna och möjligheter att uppdatera och förbättra kompetensen ska erbjudas oftare än för närvarande.
- Utbildningsanordnarna bör göra det möjligt för lärarna att utveckla sin kompetens kontinuerligt och uppmuntra dem till detta. Det är särskilt viktigt att säkerställa lärarnas yrkesspecifika kompetens.
- Utbildningsanordnarna bör vidareutveckla utbudet av tjänster och utbildningar utgående arbetslivets behov. Även samarbetet mellan utbildningsanordnarna i fråga om utbudet av tjänster och utbildningar för arbetslivet borde intensifieras och harmoniseras.
- Ytterligare uppföljning, utvärdering och utveckling av lärande i arbetslivet och arbetslivssamarbete bör fortsätta och personalens roll i läroanstalterna klargöras. Framför allt bör annat samarbete än lärande i arbetslivet utvecklas bättre för att motsvara arbetslivets behov och den respons som erhållits där utnyttjas.

Nyckelord: yrkesutbildning, arbetslivsnärhet, arbetslivssamarbete, utbildning på arbetsplatsen, lärande i arbetslivet, utbildningsavtal, läroavtal, handledning, arbetsprov, utvärdering